

נזיר מט

משה שווערד

הוכן ע"י כולל עיון הדף

ת.ד. 43087, הר טף, ירושלים 91430
טל/פקס 6515004 • daf@dafyomi.co.il

נזיר דף מח.-:

מה לומדים מן הפסוקים דלהלן האמורים בנזיר (במדבר ו:ו-ז):
"על נפש מת לא יבא. לאביו ולאמו ולאחיו ולאחתו לא יטמא להם במתם"

אליבא דר' ישמעאל	אליבא דר' עקיבא	על נפש מת לא יבא
דנזיר לא נטמא לרחוקים	דנזיר לא נטמא לרחוקים	על נפש מת
לא נטמא לרחוקים	דנזיר לא נטמא לקרובים	לא יבא
דוקא נפש אדם המטמאת באהל ¹	-----	לאביו ולאמו
דנזיר לא נטמא לקרובים	שצריך נזיר להטמא למת מצוה ²	לאחיו ולאחתו
מופנה לגזרה שוה דרבי ³	אף שהיה הנזיר כה"ג נטמא למת מצוה ⁴	במתם
שצריך להטמא למת מצוה	ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו - נטמא למת מצוה ⁵	
ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו - נטמא למת מצוה ⁵	כדרשת רבי, "במותם" אינו מיטמא אבל נטמא לנגעם וזיבתם	

מה לומדים מן הפסוקים דלהלן האמורים בכהן גדול (ויקרא כא:יא) "לאביו ולאמו לא יטמא"?

אליבא דר' ישמעאל	אליבא דר' עקיבא	לאביו ולאמו
שצריך כה"ג להטמא למת מצוה	להו"א: שצריך כה"ג להטמא למת מצוה ⁶	לאביו ולאמו
מופנה לגזירה שוה דרבי	למסקנא: מופנה לגזירה שוה דרבי	

¹ ולאפוקי נפש בהמה שאינה מטמאת באהל, ומכאן למדנו שמותר לנזיר להטמא בטומאת נבילות, ורק לאדם אסור. והדרשא היא מדכתיב "לא יבא" מי שמטמא בביאה (באהל) וזה דוקא אדם.
² ולקמן (דף מט.) מבואר למה צריך גם "לאביו" וגם "ולאמו" ללמד זאת.
³ ומזה לומדים גבי כה"ג את הדין שדוקא במותם אינו נטמא לאביו ואמו, אבל הוא נטמא לצרעתם ולזיבתם.
⁴ לר' ישמעאל לא צריך לימוד זה, דכיון שמצאנו שהצריך הכתוב לכה"ג להטמא, וכן מצינו שהצריך הכתוב לנזיר להטמא, "מה לי חד לאו מה לי בי לאוי". פי', אין חידוש יותר בזה שמצטרף בו ב' קדושות שצריך להטמא למת מצוה.
⁵ וצריך לזה פסוק מיוחד, כדי לחדש שהגם שלמול את בנו ולעשות פסחו הם מצות עשה שיש בהם כרת, ולא רק איסור לאו כמו גבי טומאה, בכל אופן מת מצוה דוחה אותם.
⁶ אכן דחתה הגמי, שזה לא צריך לימוד כיון שלומדים מ"לאחיו" האמור בנזיר - שאם היה כה"ג ונזיר שאינו נטמא לאחיו אבל נטמא למת מצוה, אי"כ כ"ש שכה"ג לחודיה שנטמא למת מצוה.

1. ספר נתיבות הקודש

כיון דשרא רחמנא חד לאו גבי מת מצוה מה לי חד לאו מה לי תרין לאוין, והנה בתמורה דף ד' ע"ב ולא אתי

חד עשה ועקר תרי לאוין, ולכאורה מאי נ"מ דלענין דחיה אמרינן הכא מה לי חד לאו מה לי תרין לאוין ולענין לאו הניתק לעשה אמר בתמורה דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין. ויש לומר דהכא הכוונה דלגבי מת מצוה הוא בתורת היתר ולא בתורת דחיה, וע"ז אמר הכא כיון דשריא רחמנא היינו בתורת היתר ע"ז אמרינן מה לי חד לאו מה לי תרין לאוין, והיינו כיון דבא בתורת היתר ולא בתורת דחיה ע"ז אין נ"מ בין חד לאו לתרי לאוין, ולעולם לענין עשה דוחה לא תעשה אינו מבורר אם חד עשה דוחה תרי לאוין.

2. תוספות מסכת נזיר דף מט עמוד א

ולרבי עקיבא ל"ש כהן גדול לחודיה ול"ש כ"ג והוא נזיר נפקא ליה מלאחיו - דנזיר דאפילו יש בו שתי קדושות לאביו ולאמו דנזיר ל"ל וא"ת והא צריכי למת מצוה וי"ל דהכי פירושא למה לי תרווייהו לכתוב חד למת מצוה והוא הדין נמי דיש להקשות לאביו ולאמו דכ"ג למה לי תרווייהו לא לכתוב אלא לאמו לגזרה שוה דאביו לא איצטריך לגופיה בכ"ג לקרובים [דלעיל] דריש ר"ע מעל כל נפשות רחוקים מת קרובים והצריכותא דקעביד על תרין קראי בין בנזיר בין בכ"ג.

3. דף על הדף נזיר דף מט עמוד א

והקשו האחרונים, כיצד אומרת הגמרא שהיינו סבורים שלכהן גדול אסור להיטמא רק לאביו משום שאין זה ודאי שהוא אביו, הלא אדרבה: אם אנו חוששים שמא אין זה אביו, אם כן פשיטא שמותר להיטמא לו, שהרי כל האיסור להיטמא למת הוא רק מכה קדושת כהונה, ואם אביו אינו כהן, הרי שהבן אינו קדוש בקדושת כהונה, והרי הוא ישראל שמותר לו להיטמא למת? ...

כעין קושיא זו הקשו להרשב"א (ח"א סי' כז) על הא דאיתא בספרא (פר' אמור) בכהן הדיוט יאמר לאמו ולא יאמר לאביו וכו', אילו כן הייתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע אביו חזקה מנין ת"ל אביו. והרשב"א הוסיף להקשות דהא בלא"ה קיי"ל דאזלינן בתר חזקה אפילו באיסור כרת.

• וכתב דשאני חיוב והיתר טומאת כהנים לקרוביהם דחידוש הוא, ולולא דגלי קרא הו"א דאין חיוב לטמאות למי שאינו קרוב רק ע"י חזקה. ולכאורה לא שייך לתרץ כן בסוגיין דאירי לענין איסור טומאה לכה"ג. וע' בברוך טעם (דין עדל"ת מ"ג ב) וביוסף דעת (סי' שע"ג ס"ק ט') שהעירו כן לפי תוס'.

4. שו"ת הרשב"א חלק א סימן כז

לרב רבי יצחק הצרפתי. כתבת שאלני הגדול שבחכמי פרובינצ"ה הא דגרסינן בתורת כהנים בפרשת אמור אל הכהנים יאמר לאמו ולא יאמר לאביו מה ת"ל לאביו מה אמו שהיא מתחללת הרי הוא מטמא לה אביו שאינו מתחלל אינו דין שיטמא לו. אילו כן הייתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע אביו חזקה מנין תלמוד לומר ולאביו. קשיא לי ליטמא ליה לאביו ממה נפשך אי אביו הוה שפיר מיטמא לו אי לאו אביו הוא אם כן ממזר הוא ואינו מוזהר על הטומאה. /1/ והשבתי לו דאיצטריך למי שמוחזק לן על פי עדים שהוא כהן ולאחר זמן בא לו אחד ואמר עליו שהוא אביו ונוהג עמו כאב ומת ובא ליטמא לן שבקינן ליה. והדברים קל וחומר אם מהניא חזקה לחייבו מיתה כדאמרינן סוקלין ושורפינן על החזקות לענין לאו לא כל שכן.

תשובה אין בודקין ממזבח ולמעלה החזקה על אדם שכמותך שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. אבל אחר נטילת הרשות אודיעך בו דעתי גם אני. ותחלה אומר כי עדיין קשה דאפילו נאמר אמו ולא נאמר אביו היאך היה אפשר לומר דנדרוש מיניה אמו בידוע ואף אביו בידוע? והלא דברים קל וחומר אם מהניא חזקה בין באביו בין באמו למיתה לאיסור לא כל שכן. ולענין יבום נמי דאסור כרת התרתו ואין אתה חושש שמא ייבם אשת אחיו מאמו. וקל וחומר מפיך לן מהאי משמעתא דלא נדרוש אמו בידוע ואביו בידוע. ובכי האי איכא בתלמודא טובא וטובא. ותדע לך דהא אפילו לא נאמר אביו הייתי מביא אביו בידוע מיהא מקל וחומר דאמו. ומאי אולמיה דהאי קל וחומר מהאי קל וחומר? ועוד קשה מה ראו לדקדק כן גבי טומאת כהנים ולא דקדקו כן גבי כבוד אב ואם ומוראם וקללתם והכאתם? ועוד אפילו לא יאמר אביו למה הייתי אומר דאמו דוקא בידוע אדרבה אני אומר דאמו בין בידוע בין אמו חזקה. דהא לגבי עריות ערות אמך לא תגלה כתיב ואפילו הכי אמו חזקה נסקלת על ידו וכמעשה שהיה באשה שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתפה. ומאי שנא הכא שאני דורש אמו בידוע. ואף על פי שדקדקו כן גבי עריות

אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כדאיתא בריש פרק הבא על יבמתו (דף נ"ד ב). דגרסינן התם למה לי למכתב באחות אב למה לי למכתב באחות אם? אמר רבי אבהו צריכי דאי כתב רחמנא אחות אב שכן יש לו חייס ואם כתב רחמנא אחות אם שכן ודאית אביל אחות אב אימא לא צריכא. התם היינו טעמא משום דההוא קרא מיותר. דאזהרה דידהו כבר כתיבא בפרשת אחרי מות. והכתיב אחות אביך לא תגלה ואומר ערות אחות אביך לא תגלה. ואידך קרא דפרשת קדושים תהיו מיותר כולו לדרשא וכדאיתא התם בפרק הבא על יבמתו. ומשום הכי דייקין בכוליה למה לי דכתוב הכי וכתוב הכי. אבל בעלמא דלא כתב לדרשא ממש לא דייקין דהא לא דייקין הכי בקרא קמא דבפרשת אחרי מות. ואם כן מאי שנא הכא? על כן נראה לי דטומאת כהנים שאני הואיל וחדש בו הכתוב וחייב אותם ליטמא לקרובים הכתובים בפרשה דכתב לה יטמא מצוה. ואם לא רצה מטמאין אותו בעל כרחו וכמעשה דיוסף הכהן. ואילו לא נאמר לה יטמא הייתי דן כל שאפשר לו על ידי אחריים לא יטמא לו. ועכשיו דכתב רחמנא לה יטמא לא די שהתיר אלא שחייב לטמאות להם. והיינו חדושיה דאילו במקצת כהנים אסור ליטמא לקרובים כגון כהן גדול

ובישראל רשות ובכהן הדיוט חייב ליטמא. ולפיכך אין לך בו אלא חדושו. **[2] ואילו נאמר אמו ולא נאמר אביו הייתי אומר דווקא**

אמו בידוע ואביו בידוע הוא דמטמא ליה בעל כרחיה הא אביו חזקה לא. והוא הדין נמי לאמו חזקה. ולהיו אביו חזקה ואמו חזקה כאביו ואמו ספק שאין מיטמא להם. כדדרשינן לה יטמא על הודאי ולא על הספק כדאיתא התם בתורת כהנים ותניא לה נמי בפרק נושאין על האנוסה (דף ק). ומעשה דכיון דלענין כהונה אי לאו דרבי רחמנא אביו חזקה הייתי אומר בכך ודאי מחזקינן ליה והרי הוא עומד ומקריב לפניך על גבי המזבח לא נטמא אותו לאביו. ואפילו בא ליטמא אין שומעין לו אלא על אביו ואמו ידועים. דאילו לא נאמר אביו לעולם לא היה מיטמא לאביו משום דלא משכחת ליה אביו בידוע לעולם. ואפילו בחבושין בבית האסורין לפי שאין אפטרופוס לעריות כדאיתא בפרק קמא דהולין (דף י"ב ב). וממכה אביו הוא דנפקא לן התם חזקה דאורייתא/דאורייתא/מאי טעמא. ובגדה נמי בשילהי המפלת (דף ל' ב) אמר רבי ישמעאל לשומר מסריניהו ורבנן אין אפטרופוס לעריות. אלמא לעולם אי אפשר לומר באב אביו בידוע לא בחבושין ולא ע"י שומר. והתם בתורת כהנים הכי קאמר אלו כן הייתי אומר אמו בידוע אף אביו בידוע ואי אפשר דאביו חזקה הוא לעולם אם כן אביו חזקה מנין תלמוד לומר ולאביו. והיינו נמי דאמרינן אילו נאמר לאביו ולאמו לא נאמר הייתי אומר אביו שהוא חזקה הרי הוא מיטמא לו אמו שהיא ודאי אינו דין שיטמא לה! קתני אביו שהוא חזקה ואמו שהיא ודאי ולא קתני אביו חזקה ואמו ודאי/נ"ל אביו בידוע ואמו חזקה/דאלמא כל אב הוי אביו חזקה. ואמו נמי אף על גב דאפשר לה בחזקה ולא בידוע כיון דאפשר לה בידוע חמירא ליטמא ליה אפילו בחזקה קל וחומר מאב דאי אפשר לו לעולם בידוע. כך נראה לי ואתה בנפה טהורה שלך תבור אוכל מתוך פסולת.

5. אור החיים ויקרא פרשת אמור פרק כא

(ב) כי אם לשארו וגו' תניא בתורת כהנים וזה לשונם שארו זו אשתו דכתיב שאר אביך, הקרוב למעט ארוסה פירוש לצד שעדיין לא נתקברה. אליו למעט הגרושה פירוש קרוב שנתרחק. יאמר לאמו מה תלמוד לומר לאביו מה אמו שהיא מתחלת הרי הוא מיטמא לה אביו שאינו מתחיל אינו דין שיטמא לו אלו כן הייתי אומר מה

אמו בידוע אף אביו בידוע אביו חזקה מנין תלמוד לומר ולאביו ע"כ. **הקשו חכמי לונלי לרי"ץ לעולם לא יאמר הכתוב לאביו ואנו**

למדין מקל וחומר מאמו מה תאמר הרי אביו זה אינו ידוע כאמו יטמא ממה נפשך אם זה אביו מטמא ואם אינו

אביו אם כן הוא ממזר ואין לו כהונה עד כאן. ובעיני אינו קושיא כלל כי הכתוב כאן בא לב' דברים להתיר,

ולהצריך, להתיר טומאה בקרובים הגם שאסר ברחוקים, **ולהצריך. שאם לא רצה ליטמא מטמאין אותו בעל**

כרחו. כמו שאמר הכתוב לה יטמא ואמרו בתורת כהנים מצוה, שחייב כל כהן ליטמא למתים האמורים בענין. והגם שלא נאמר לה יטמא אלא באחות, הרי אמרו

בתורת כהנים וזה לשונם מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח ולא רצה ליטמא לה ודחפוהו חכמים וטמאוהו בע"כ עכ"ל, הרי שלך לפניך שעל כל הקרובים האמורים בענין הוא חייב ליטמא. וכפי זה אם הייתי דן טומאת אביו מדין ממה נפשך אין לי מקום לחייבו לטמא לו כי יאמר מי יאמר שהוא אביו, ומה גם אם ימות אביו בערב פסח אין לבטל מצות פסח א' במועדו מחמת ספק, ולא מבעיא למאן דאמר (רמב"ם ופר"ח) ספק דאורייתא מותר מדאורייתא פשיטא שלא יטמא לדחות מצות פסח במועדו אלא אפילו למאן דאמר ספק דאורייתא אסור מדאורייתא אף על פי כן אין לו לדחות מצות ודאי מפני מצות ספק, תלמוד לומר לאמו ולאביו שחייב ליטמא לכל אחד מהם דבר תורה. ועיין בפסקי שאחר זה:

[3] ועוד נראה לי כיון שיש מציאות שאביו אין לו אלא חזקה, והבן מוחזק בכהן, כגון שיש לפנינו ב' בני

אדם מוחזקים בחזקת כהנים כל אחד בפני עצמו, גם מוחזקים שאחד מהם אב ואחד בנו, ומציאות זה יכול

להיות שיוורע חזקת האב שאינו כהן ולא יורע חזקת הבן להסירו ממדרגת כהן ונאמר שאין זה אביו ונשא

הבן בחזקתו. וכיון שכן אם לא אמר לאביו הייתי דן שלא יטמא לאביו חזקה באופן הנזכר מטעם שמא

יורע חזקת אביו והבן ישאר כהן לעולם, ולזה אמר התנא אביו חזקה מנין תלמוד לומר לאביו. והנה בין לדרך זה

ובין לדרך ראשון אביו חזקה חייב לטמא לו כי סוף כל סוף אביו אינו אלא חזקה והתורה חייבתו ליטמא:

6. קרן אורה מסכת נזיר דף מט עמוד א

ולענין הך צריכותא דהוה אמינא דאביו לא מיטמא ליה דחזקה בעלמא היא בניזיר. אתי שפיר הך צריכותא. **אבל**

בכהן גדול תיקשי ממה נפשך אי לאו אביו הוא הרי הוא חלל ואינו מזהר על הטומאה. וכבר הקשו כן על דברי

הספרא דמצריך לאביו ולאמו דכהן הדיוט גם כן בהך צריכותא דאי כתב דלאמו יטמא הוה אמינא דווקא לאמו דידוע. אבל לאביו לא יטמא. **והקשה**

הרשב"א ז"ל גם כן כנ"ל. ותירץ שם דהוה אמינא דלאביו ליכא מצוה דחזקה בעלמא היא. אבל הכא ליכא למימר הכי דהא אמרינן דמשום הכי אסרה

תורה להטמאות לאביו משום דחזקה בעלמא היא. והרי ממה נפשך מותר כנ"ל אם לא שנאמר דהכי נמי מהאי טעמא הוא דקאמר כיון דאביו הוי חזקה ואין כאן מצוה

כ"ר. משום הכי אסור ליטמא לו. אבל הוא חזוק. **[4] ונראה דלאו משום ספיקא הוא דקאמר. אלא סברא דעלמא הוא דקרוב**

הוא אצל אמו יותר דוודאי ילידתיה מלאביו דחזקה הוא ואין קורבתו נודעת. ומשום הכי לאמו התירה

התורה. אבל לא לאביו וק"ל.

7. מרומי שדה מסכת נזיר דף מט עמוד א

משום דחזקה בעלמא הוא. **הקושיא מפורסמת דא"כ לאו כה"ג הוא,** וקושיא זו אי' בתו"כ ריש פ' אמור, דכתיב בכהן הדיוט לאביו

ולאמו יטמא, אי כתיב לאמו הו"א דלאביו אינו מיטמא שאינו אלא חזקה, **וקשה א"כ אינו כהן, וכבר הובא קושיא זו בשו"ת הרשב"א.**

ונראה משום דהרבה תליא במה שלבו של אדם אונן עליו, שהרי משו"ה המת בתוך שלשים ללידתו אין כהן מיטמא לו אפילו לרבנן

דלא מוכחי מזה דחיישינן לנפל, ומכ"מ אינו מיטמא משום שאין לבו של אדם אונן עליו, וה"נ לבו של אדם אונן על אמו יותר משעל אביו שאינו אלא חזקה, אבל מה"ת ודאי הוא אביו מחמת שגדולה חזקה שממיתין על זה, ושפיר הוא כהן:

8. דף על הדף נזיר דף מט עמוד א

[5] וכתב בספר מרפסין איגרא (ענינים ע' רנח - ט) ליישב בזה: המדובר הוא באדם המוחזק על פי עדים שהוא כהן, וכעבור זמן בא אדם ואמר שהוא אביו, ולאחר מכן מת אותו אדם. על אב זה מדברת התורה.

[6] עוד כתב ליישב: המדובר הוא בעיר שכל תושביה כהנים. ועל כן, גם אם אכן אמו עיברה אותו בזנות, הרי שגם הזנאי הוא כהן, וממילא גם הבן הוא כהן באופן ודאי

[7] ועוד כתב שם: גם אדם שכלפי שמיא גליא שהוא אינו כהן, מכל מקום הואיל והוא עובד עבודה בבית המקדש בחזקת שהוא כהן - הריהו קדוש בקדושת כהונה ואסור לו לטמא את עצמו, וכפי שדייק ה"חת"ם סופר" מן הכתוב "כי את לחם אלוקיך הוא מקריב", שקדושתו של הכהן תלויה בכך שהוא עובד עבודה. ועל כן, גם אם מת זה אינו אביו ונמצא שהבן אינו כהן - עדיין אסור לו להיטמא, לפי ש"את לחם אלוקיך הוא מקריב". ...

[8] וע' בשואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' קל"ב) שתירץ קושיית הרשב"א דאין כאן ממ"נ, דיש לחוש שמא נתעברה אמו באמבטיה מכהן אחר דבכה"ג אין הבן ממזר והוא כהן ממ"נ. וכתב שם דבזה מתורץ גם הקושיא בשמעתין. (קובץ קול התורה קובץ מ"ט ע' כז)

9. תוספות מסכת נזיר דף מט עמוד ב

ועל חצי קב עצמות - ומיירי שבאו מרוב מניינו או מרוב בניינו כגון שיש קב עצמות שנשתברו וחצי קב עצמות זה מהן מעט מכל עצם ועצם והיינו מרוב מניינו ורוב בניינו מפרש לקמן שני שוקים וירך אחד או איפכא ואע"פ שמטמא באהל ברובע הקב כדאיתא בהדיא במתניתין בפ"ק דאהלות אלו מטמאין באהל וקחשיב רובע עצמות הבא מרוב מניינו או מרוב בניינו מ"מ הלכה הוא דאין הנזיר מגלח אלא על חצי קב וליכא לפרושי חצי קב משאר עצמות שאינו מרוב בניינו ולא מרוב מניינו דהא באהל נמי לא מטמא מדלא קתני להו בפ"ק דאהלות בהדי הנך דמטמא באהל.

10. חידושי בתרא - המסביר

קעב) מט: מתני' - ועל חצי קב עצמות. ותמה המסביר דלמה לן למנות, דאטו גרע מעצם כשעורה, דנזיר מגלח עליו, וי"ל (א) או דמיירי לענין לטמאות באהל, דהא עצם כשעורה רק מטמא במגעו או במשאו ולא באהל, (ב) או י"ל דעצם כשעורה דינו רק בצורת עצם משא"כ בנמוק העצם, משא"כ חצי קב עצמות מיירי אף בנימוקו מטמאין, ולפירוש זה נפק"מ אף לענין מגע ומשא. לכאורה יש ליישב קושיית המסביר באופן שלישי, דעצם

11. תוספות מסכת נזיר דף מט עמוד ב

ועל חצי לוג דם - ואע"פ שמטמא באהל ברביעית כדאיתא במתניתין דאהלות מ"מ אין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג ושיעורין הלכה למשה מסיני.

12. רמב"ם הלכות טומאת מת פרק ג הלכה ג

הגולל ודופק מטמאין במגע ובאהל כקבר ואינן מטמאין במשא, הרקב מטמא במשא ובאהל ואינו מטמא במגע, טומאת רובע עצמות באהל, וטומאת רביעית דם וטומאת אבר שאין עליו בשר כראוי בין מן המת בין מן החי יראה לי שכולן טומאתן אינן דין תורה שהרי אין הנזיר מגלח עליהן כמו שביארנו בנזירות ואין חייבין עליהן על ביאת המקדש, ועל טמא בטומאה של תורה חייב על ביאת המקדש, לפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה.

השגת הראב"ד: וטומאת רביעית וטומאת אבר שאין עליו בשר כראוי וכו'. א"א אף בזה טעה דאבר שאין עליו בשר כראוי היינו עצם כשעורה ואינו מטמא באהל, ובמגע דמטמא מקרא היא ובמשא דמטמא הלכתא היא שהנזיר מגלח עליו **ורביעית דם באהל מקרא על כל נפשות מת לא יבא אבל על מגעו ומשאו אינו מגלח דלא כתיב ביה אלא ביאה** ואין דנין מעצם כשעורה שהוא הלכה בנזיר וחצי קב עצמות וחצי לוג דם כמת שלם גינהו **כעין שדרה וגולגולת ומש"ה מטמאין במגע ובמשא ובאהל ונזיר מגלח עליהם דכתיב וכי ימות מת עליו זהו מת שלם** ונראה לי מה שדימו ביאת מקדש לטומאת נזיר בטומאת מת משום דבנזיר כתיב וטמא ראש נזרו ובמקדש כתיב את מקדש יי' טמא הכא מייתי קרבן על טומאתו והכא מייתי קרבן על טומאתו על מה שזה מביא זה מביא.

13. חידושי בתרא - המסביר

קעג) מט: מתני' — חצי קב עצמות וחצי לוג דם. ודייק המסביר מהא דנזיר מגלח רק על חצי קב עצמות וחצי לוג דם, אע"ג דטומאת אהל לשאר ענינים השיעור הוא ברובע הקב ורביעית דם, דיש לפרש דיש ב' דינים באהל — א) דאהל מטמא מדין אהל, ב) דפועלת מדין נגיעה [כאילו כל אויר האהל מלא בטומאת המת], והנכנס כאילו נוגע במת גופיה, אבל זה רק בחצי קב [עצמות] וחצי לוג דם, דכיון דבעינן עצמו של מת שנאמר וכי ימות מת עליו, דבעינן חפצא של מת, וגם לשון "עליו" היינו דהמת גופי' הוא דמטמאו, וזה שייך במגע ובמשא ברובע הקב, אבל באהל בעינן חצי הקב וחצי הלוג, דלא סגי ב"כי יטמא לנפש" [לשון הרמב"ם ז"ל רפ"ז דנזירות] דהיינו טומאת מת לבד וכמ"ש הרמב"ם (פ"ד דטומאת מת), ובה מתבארים היטב דברי הראב"ד (פ"ג דטומאת מת ה"ג) דס"ל דבין באהל ובין בנזיר בעינן "מת שלם", וצ"ע דמדוע רק עצם כשעורה יוצא מן הכלל [שאינו מטמא באהל ומ"מ הנזיר

מגלח עליו ע"ל סוף נו:], דהרי גם רובע הקב ג"כ יוצא מן הכלל, ולפמש"כ ניחא, דכיון דיש בטומאת אהל גם צירוף המת לנזיר, ולא רק דאהל מטמא בפנ"ע, וזה החילוק בין חצי לרובע הקב, מבואר היטב למה על זה מגלח, ולא על זה, אבל אכתי נשאר החילוק בין אהל ונזיר לענין עצם כשעורה, ולזה בעינן הלל"מ, וע"כ בנזיר בעינן עצמו של מת לעצם דין טומאת אהל, אבל אכתי לא סגי לטמא נזיר עד שיגלח עליו, דבעינן עליו, ולכן בעינן גם חצי הקב באהל, ועצם כשעורה אינו כעצמו של מת, ולכן לא כללו הרמב"ם בפ"ג דטומאת מת ה"א, ונ"ל דחילוק הנ"ל בין מקצת מת למת שלם הוא רק בעצמות, אבל לא בבשר, דאין עדיפות לכל בשר יותר ממקצת בשר, ולכן כלל הרמב"ם (בפ"ג דטומאת מת ה"א) המת והנפל שלא נתקשרו אבריו בגידים, שבשניהם אין צורת המת, ואעפ"כ מטמאין. וע' סימן הבא.

14. רש"י מסכת קידושין דף נב עמוד ב

לקפחני - כמו לקפח את שוקיו (סוטה דף מד) [1] לקצץ רגלינו בהלכות להודיע שהם חריפים ואין עומד כנגדם.

15. רש"י מסכת נזיר דף מט עמוד ב

לקפחני - [2] לנצחני.

16. תוספות מסכת נזיר דף מט עמוד ב

אלא לקפחני בהלכות - [3] לצערני.

17. חידושי הגרי"ז מסכת נזיר דף מט עמוד ב

[ד] גמ' על כזית מן המת מגלח על המת לא כ"ש. לכאורה צ"ע לפי קושית הגמרא דמת יטמא מדין כזית מן המת וכן מדין אבר, א"כ למ"ד דטומאה בחיבורים ג"כ אמרינן דמחוייב ולא אמרינן מחולל ועומד, או לשי' הרמב"ם דמחולל ועומד מ"מ איכא איסור, אבל מ"מ מסתבר דזה לא שייך אלא רק אי נוגע במת שני, אבל אי נגע במת עצמו, אם יגע בבשר ואח"כ יגע במקום שני כשהוא מחובר מהטומאה הראשונה בודאי יהיה פטור ולא יהיה אפילו איסור, דעיקר הפטור משום מחולל ועומד, אינו אלא דזהו אותו הטומאה ממש, וא"כ יהיה הנפק"מ במה שיש בו טומאת מת, דכאן אם לא היה טומאת מת אלא מדין טומאת כזית, א"כ אם יגע באותו המת באבר, כיון דזהו טומאה שניה וא"כ יהיה חייב או עכ"פ איסור, אבל כיון שיש טומאת מת וא"כ באותו מקום שנוגע בו הוא טמא מדין טומאת מת וזהו אותו הטומאה, וא"כ אפילו יגע בבשר ואח"כ יגע באבר, אבל כיון דגם האבר מטמא מדין טומאת מת דהרי הבשר ואבר חד טומאה הוא, וא"כ פטור גם מטומאת אבר, וא"כ איכא נפק"מ במה שיש דין טומאת מת.

וכן הא איכא עוד נפק"מ, דהנה ברמב"ם הל' טומאת מת (פי"ב הל"א) מבואר דאהל של טפח על טפח מביא את הטומאה וחוצץ מפני הטומאה, ומשיג הראב"ד דדוקא טפח על טפח פנוי בלי הטומאה עצמה, דאל"כ הטומאה ממעטת את החלל טפח והוי טומאה רצוצה ובוקעת ועולה. ועיין בחידושי רבנו חיים הלוי על הרמב"ם שם דמבאר דמקושת הראב"ד משמע דבאמת הוי אוהל, דלענין מיעוט אהל בעינן ביטול, וכיון דלא ביטל את הטומאה שם אינו ממעט את האוהל, אלא דלענין הדין דטומאה רצוצה, אעפ"י שאינה מבטלת את האוהל, מ"מ כיון דמלא טומאה, הוי טומאה רצוצה. והנה אם יהי' שני טומאות שאינן מצטרפים הרי לענין רצוצה לא הוה, ולענין אהל לא ימעט כ"ז שלא יבטל.

ולפי"ז הקשה הגאון רבי שמחה זליג להגר"ח דהא לשיטת הראב"ד בהל' טומאת מת (פ"ז הל"ד) דבקבר בעי' שיהי' טומאה רצוצה לטמא באהל וכל סביביו, ואם יש בקבר חלל טפח אינו מטמא הקבר משום אהל, וא"כ תמיד כשמת מונח בקבר, הלא יש בו הרבה טומאות כזית בשר ואבר ועצמות וכו' ואחד כלפי השני לא יצטרף, ולא יהי' רצוצה אלא דוקא כשיבטל, דאל"כ לא ימעט ולא יהי' רצוצה, וא"כ חד טומאה לגבי השני הוי כמקום פנוי, וא"כ תמיד בלא ביטול יש חלל טפח, ותירץ הגר"ח דטומאת קבר הוא משום מת שלם, ולגבי טומאת מת שלם מצטרפין הכל הבשר הגידין והעצמות והוי חד שם טומאה, וטומאת מת שלם ממעט שפיר את החלל טפח ועושה לרצוצה. ולפי"ז הרי שפיר איכא נ"מ בהך דטומאת מת שלם לענין קבר, דמשום טומאת בשר לחוד לא הוה רצוצה וליכא טומאת קבר וכנ"ל, ורק מחמת הדין טומאת מת שלם מצרפתו דלא יהא נקרא חלל טפח ועושה לטומאה רצוצה וצ"ע.

18. ספר שערים מצויינים בהלכה

אל יכנסו תלמידי ר' מאיר לכאן מפני שקנתרנין הן כו'. נראה לפרש לא ח"ו מפני שנצחנין הם ולומדים תורה לקנתר, דזה אסור לכל השיטות, עי' בתוס' במס' פסחים (נ: ד"ה כאן בעושים) אלא הכא מפני דר"מ היה גדול מאד בחכמה דמצינו במס' עירובין (יג:) דלא קבעו הלכה כר"מ מפני שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו, וטבע התלמידים כשיוודעים שרובם גדול מאד בתורה, אינם יכולים לשמוע דעת אחרים, מפני שאינו כדעת רבם, ולכן אמר לתלמידיו שלא יכנסו תלמידי ר"מ לכאן. ומכאן נראה נמי ראיה למש"כ בקונטרס תורת הלימוד וזהוהוראה, שאם יש לפניו ב' דעות, יש לו להורות כאותה דעה שהוא מבין בשכלו, ולא כדעה שמקיל או מחמיר, או טעמים אחרים שיש לבני אדם. ועי' מה שכתבנו במס' סוטה (ז: ד"ה לא הוה סלקא).

19. חייושי בתרא - המסביר

קצח) מט: ת"ר אחר פטירתו של ר"מ, א"ל ר"י לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן מפני שהן קנטרנין הן, ולא ללמוד תורה הן באין אלא לקפחני בהלכות הן באין. דחק סומכוס ונכנס כו' יאמרו כו' יוסי שתק, תורה מה תהא עליה. ודייק המסביר דמכאן יש ללמוד חובת התלמיד לדחוק הרבה ללמוד תורה אפי' נגד רצון הרב, דמלשון "דחק סומכוס ונכנס" שמעינן שהיה שם שמירה מעכבת, ועשה סומכוס מאמץ להתגבר על המעכב, ועוד למידיים מכאן דאע"ג דהיה ר"מ גדול הדור, בפטירתו רצו תלמידיו ליכנס אצל ר' יהודה, ולא ישבו ללמוד בעצמם. [לכאורה כוונת המסביר דלא סמכו על גדלותם כתלמידי מובהקים של גדול הדור], ומר' יוסי שמעינן דאין להתאפק במקום של תורה מה תהא עליה.

20. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף נ. א"ר יוסי יאמרו מאיר שכב, יהודה כועס, יוסי שתק, תורה מה תהא עליה. נראה לפרש ר"מ שכב ואינו כאן ואין יכולין לפלפל עמו, יהודה כועס וג"כ אין יכולין לפלפל עמו כמובן, ועוד דכל הכועס חכמתו מסתלק ממנו, ואיתא דבר זה אפי' על הלל הזקן עי' במס' פסחים (סו:), ועי' בגמ' נדרים (כב:). כל הכועס משכח תלמודו כו', וא"כ אם

אני יוסי אשתוק, תורה מה תהא עליה, ומשום דתנן במס' אבות (פ"ב מ"ה) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש. וע"ע ברש"י במס' ברכות (ג: ד"ה אלא לדבר הלכה) דמבואר דבדברי תורה יש גנאי אם מחריש ושותק.

21. ספר בניהו בן יהודע על נזיר דף נ/א

יאמרו מאיר שכב יהודה כעס יוסי שתק תורה מה תהא עליה. פירוש התלמידים אשר שמעו הקושיא שהקשה רבי יאודה על דברי ר' מאיר לסתור דבריו, אין מהרהרים אחר דבריו של ר"מ מחמת סתירה, כי יאמרו ר"מ שכב, ואילו היה בחיים היה מיישב דבריו, ואין כאן קושיא, וגם לא יתפעלו מקושיא של אדם גדול שהוא רבי יאודה שמצא דבר לסתור דברי ר"מ, כי יאמרו כיון שכעס לכן נעלם ממנו הישוב, שיש לישב ולתרוץ בו דברי ר"מ, ואך דא עקא כי רואין יוסי שתק, שלא השיב תשובה לרבי יאודה על קושייתו, והוא לא כעס כדי שיתעלם ממנו ישוב הקושיא, אם כן תורה של ר"מ מה תהא עליה, כי עתה יאמרו התלמידים ודאי נסתרו דבריו אלו מחמת הקושיא של רבי יאודה, דאם יש דבר ליישב דבריו למה רבי יוסי שתק ולא אמרו:

22. דף על הדף קידושין דף נב עמוד ב

ובעין אליהו פירש, דכיון שרבי מאיר היה חריף מאד והוא כבר מת, ויהודה כועס, ואמרו במסכת פסחים (סו), (ב) שכל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת, ורבי יוסי שותק, אם כן תורה מה תהא עליה.

23. קובץ אור ישראל ניסן תשס"ו-הלכה כבית שמאי לעתיד לבוא- אלו ואלו דברי אלקים חיים

הלכה כבית שמאי לעתיד לבוא

אלו ואלו דברי אלקים חיים

אין מחלוקת מפורסמת כמחלוקת ב"ש וב"ה. כידוע, הלכה כב"ה בכל מקום. אך יש להבין למה. היתכן שב"ה היו צודקים בכל פעם כנגד ב"ש. ואם לא היו צודקים בכל פעם, במה זכו שתמיד פוסקים ההלכה כמותם, ואילו השלכות יש בזה לכללי הפסק.

הגמ' בעירובין (יג): נותנת הסבר למה תמיד פוסקים הלכה כב"ה. בגמ' איתא:

אמר רבי אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן והלכה כבית הלל וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שנחין ועלובין היו.¹

כלומר, שיצתה בת קול ואמרה שגם דברי ב"ה וגם דברי ב"ש דברי אלקים חיים הם, אלא שזכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם משום שהיו נוחין ועלובין.

הבית יוסף (בפירושו כללי הגמרא על ספר הליכות עולם) הקשה על מה שקובעים הלכה לפי מדות האדם ולא לפי האמת, וכתב: "תמיה לי אם לא היה הדין כדבריהם וכי מפני רוב המידות הטובות שבהם קבעו הלכה כמותם, ואפשר דה"ק מפני מה זכו שיכוונו תמיד האמת וכו' עד שמפני היותם אמת קבעו הלכה כמותם." כלומר, שהב"י נתקשה איך יכול להיות שנקבע הלכה כדברי ב"ה משום מידותיהם. היה צריך לקבוע הלכה לפי האמת, ואם ב"ש התכוונו לאמת היה צריך לפסוק כמותם, אפי' אם מדותיהם של ב"ה עדיפים.² ותירץ שודאי שדברי ב"ה אמת, אלא שהיתה קשה לגמ' למה זכו תמיד לאמת. ועל זה תירץ הגמ' שמידותיהם הטובות גרמו שיכוונו תמיד לאמת. **כע"ז כתב המהר"ל** (באר הגולה באר חמישי) שמידות אלו "הוא סיבה שיאמר דברים אמיתים לפי ההלכה", כלומר, מי שיש לו מדות אלו תמיד יבוא אל האמת.¹

אך ביבין שמועה (על ספר הליכות עולם הנ"ל) הביא בשם רבינו חננאל שפירש את הגמ' באופן אחר. הגמ' רצתה לומר מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, ושניהם אמת, למה זכו ב"ה שההלכה יוכרע תמיד כמותם, הלוא שניהם כוונו אל האמת. ועל זה תירץ הגמ' מפני שהיו נוחין ועלובין. ומדבריו מבואר, שדברי ב"ש דברי ב"ה שניהם אמיתיים, אלא שהכריעו כב"ה משום מידותיהם.³

¹ וז"ל המהר"ל:

וככל הדברים האלו אמרו חז"ל ביותר שלימות בפ"ק דעירובין (י"ג, ב') מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנחין הן ועלובין הן ושונים דבריהם ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם ע"כ. ומעתה יש לשאול מה ענין זה שתהיה הלכה כמותן, דבשביל שהיו משפילין עצמן אין ראוי שתהיה הלכה כמותן, כי ההלכה תולה בזה שהתורה שלהם לפי ההלכה ולא מפני שהיו מקטינין עצמם. רק שאלו דברים כולם הוא סבה עצמית שיאמר דברים אמיתים לפי ההלכה, כי מאחר שהן נוחין נמשך דבריהן אחר האמת, כי כאשר יקעס הרי מכח הכעס נראה שרוצה להחזיק דבריו בכח וביד חזקה ורוצה לנצח והוא סר מדרך האמת. וגם מפני שהן עלובין הוא סבה שאמרו דברים לפי ההלכה, שאל"כ מכח שרוצה להתגדל על בעל מחלוקתו הוא סותר דברי בעל ריבו אע"ג שאין האמת אתו. וכן מה שהיו שונים דברי ב"ש והיו מקדימין דברי ב"ש לדבריהם, נראה שלא היו שונאים לדברי בעל ריבם מבקשים לדחות דברי זולתם אף כי האמת אתם, שכיון שהיו שונים דבריהם ודברי ב"ש והיו מקדימין דברי ב"ש, נראה שלא היו מכוונים לדחות דברי זולתם ולא היה מחלוקת שלהם מכת המנצחים, כי מי שהוא מכת המנצחים אין דבריו נמשכים אחר האמת כי תמיד מבקש לנצח. ולא היו כל אלו הדברים בב"ה לכך ראוי להיות הלכה כמותן, אע"ג שדברי ב"ש טובים וישרים, כיון שיש לב"ה הכנה שראוי להיות דבריהם הלכה לכך הלכה כב"ה.

1 עיין בפתח העמק לנצי"ב (אות ב) שביאר שב"ש היו מחדדי טפי, אך ב"ה היו הרוב. ונחלקו בדין אחרי רבים להטות, אם אזלין בתר רוב חכמה (כב"ש) או רוב מנין (כב"ה).

2 עיין בחת"ס (חידושי למסכת חולין מד) שכתב שהטעם שאנו פוסקים כב"ה הוא "אע"פ שלא היו מיוחדים כל כך מ"מ כיון שעמדו על סוף דעתו של ב"ש והתיישבו בדבריו כוונת הלכה אל האמת טפי. והנה ר"א שמותי מתלמידי שמאי היה וגם לא היה עניו כדאיתא במס' תענית ר"א אינו מעביר על מדותיו." ועיין מש"כ להלן לגבי ר"א.

3 עיין בספר שושן עדות (מסכת עדיות פ"ז מ"ז אות ב') שכתב שב"ה זכו לרוב תלמידים היות שהיו נוחים ועלובים, וממילא ההלכה כמותם מטעם רוב.